

Ctirad Václav Pospíšil

Ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého

*Zřídla života, identity,
svobody a smyslu*

ŽIVÉ SLOVO

Ctirad Václav Pospíšil

Ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého

*Zřídla života, identity,
svobody a smyslu*

karmelitánské
nakladatelství

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Pospíšil, Ctirad Václav, 1958-2025

Ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého : zřídla života, identity, svobody a smyslu / Ctirad Václav Pospíšil. -- V Praze : Karmelitánské nakladatelství, 2025. -- 151 stran. -- (Živé slovo ; svazek 4.)

Anglické resumé

Vydalo Karmelitánské nakladatelství ve společnosti KatMedia, s.r.o.. --

Obsahuje bibliografii, bibliografické odkazy a rejstřík

ISBN 978-80-7566-628-4 (brožováno)

* 27-144.89 * 27-284-144.89 * 27-284 * 159.942.4 * 13 * 27-58 * 2-1 * 27-184
* 27-4 * (048.8)

- Trojice
- trinitární teologie
- systematická teologie
- humor -- duchovní aspekty
- humor -- teologické aspekty
- křesťanská spiritualita -- teologické aspekty
- Bůh a člověk
- křesťanský život
- monografie

27-1/-2 - Křesťanská teologie. Dogmatická teologie [5]

Odborná recenze:

Mgr. Pavel Černuška, Ph.D.

ThLic. Mgr. Pavel Frývaldský, Th.D.

Mgr. Veronika Řeháková, Ph.D.

Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU je bez souhlasu nositele práv zakázána.

© KatMedia, s. r. o., Praha, 2025

ISBN 978-80-7566-628-4

*„... ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me et ego in te,
ut et ipsi in nobis sint:
ut mundus credat quia tu me misisti.“*

(Jan 17,21)

*Doktoru Pavlu Černuškovi,
jehož nezištná a velkodušná služba
stojí v pozadí mnoha dobrého*

Obsah

Úvod: Pokus o čištění studny, která je v každém z nás	8
1. Mluvení či rozmlouvání o Bohu, ba v Bohu jako reflektovaná duchovní zkušenost	13
1. 1. Představa Boha a otázka zakoušeného utrpení	16
1. 2. Limity našeho vypovídání o Bohu	20
1. 3. Proč vlastně hovořit o Bohu?	28
1. 4. Závěrečné shrnutí	32
2. Bytí a Slovo: umění vypovídat o Ježíši Kristu	35
2. 1. Různí adresáti, různé strategie	36
2. 2. Ježíš jako vtělené Slovo Boží nad každým slovem lidským	38
2. 3. Vypovídání o vtěleném Slovu je vždy zároveň i o nás samotných	46
2. 4. Závěrečné shrnutí: Nekonečná lehkost Bytí od sebe	51
3. Po stopách Ducha svatého aneb jak vypovídat o Nevypověditelném (Ineffabilis)	55
3. 1. Adresát našeho snažení a základní principy smysluplného vypovídání o Božím Duchu	57
3. 2. Duch jako dárce smyslu a jako Osoba-Prozřetelnost Nejvyššího	60
3. 3. Duch svatý jako tajuplný prostor umožňující veškeré bytí a také setkávání člověka s Bohem Otcem a Bohem Synem	66
3. 4. Duch, který se nechává darovat	72
3. 5. Na způsob (ne)závěru: Slova jako listy ve větru	75

4. Osvobozující humor jako koření Ducha	77
4. 1. Humor jako „hudba“ mysli umožňující prožitek svobody	79
4. 2. Ontologie humoru jako východisko	80
4. 3. Osvobozující síla humoru jako specifický prožitek via negationis relativa	84
4. 4. Závěrečné shrnutí: osvobozující humor jako dotyk s eschatologickou plností a jako koření Ducha svatého	87
Příloha A: Theologia Fumi	90
Příloha B: Theologia špiritualis	99
Poznámky	110
Jmenný rejstřík	139
Rejstřík biblických odkazů	141
Použitá literatura	144
Abstract	150

ÚVOD:

Pokus o čištění studny, která je v každém z nás

Na otázku, jak dlouho píši nějakou knihu, obvykle popravdě odpovídám, že celý předchozí život, protože do výsledného tvaru se skutečně promítá mnohé z toho, co jsem v něm prožil, přečetl, promyslel. Předběžný impulz k tomuto podniku vzešel od jednoho vzácného kolegy, který mne požádal, abych se pro revue *Communio* průběžně po několik let zabýval problematikou našeho mluvení o Bohu Otci, Synu a Duchu svatém. Následně jsem byl vyzván, abych jako dogmatický teolog ještě zpracoval téma humoru, což překvapivě rozvinulo studii věnovanou Duchu svatému. Jakmile byly všechny čtyři příspěvky na světě,¹ zrodil se v rozhovorech s kolegy nápad, abych na jejich základě sepsal tuto knihu. K této výzvě přispělo nemálo i to, že z řady lékařských vyšetření vyšlo jasně najevo, že dny mého pobytu na této Zemi se s největší pravděpodobností rychle krátí, čemuž by mohl učinit přítrž jen nefalšovaný zázrak. Začala se tak dotvářet patrně moje poslední kniha věnovaná korunnímu tajemství naší víry a našeho života, tedy mystériu Boha Otce, Syna a Ducha svatého, mystériu, které mne provází od zrození a od křtu až podnes, kdy se přede mnou otevírá brána posmrtného života.

Vzal jsem tedy do rukou texty, které vznikaly v průběhu předchozích let, a začal je znovu promýšlet, upravovat, doplňovat. Základní otázka vypovídání o osobách Trojice pochopitelně zůstala a přetrvalo i původní ladění, v němž jsem kladl důraz na vzájemné prostupování systematické teologie se spiritualitou a životní praxí,² což mimochodem plně odpovídalo tomu, jak svou teologickou tvorbu pojímal

můj hlavní mistr, jímž je svatý Bonaventura z Bagnoregia. V této knize snad ani nejde tolik o to, aby si čtenář rozšiřoval teoretické poznatky, i když ani to nelze tak docela vyloučit. Skutečným záměrem je, aby se čtenář nechal daným mystériem uchvacovat a hlavně proměňovat. Nejde tu tedy primárně o vědění, nýbrž o přetváření vlastního života ne snad tolik lidskými silami, ale spíše otevíráním se a vydáváním se Duchu svatému. On nás uvádí do vnitrobožského života Otce a Syna, do tajemství Trojice a vtěleného Slova především jako zcela nová forma života. Bez působení Ducha svatého a bez ochoty čtenáře do tohoto procesu vstupovat by však má vlastní slova zmohla jen velmi, velmi málo, pokud vůbec něco.

Hlavní titul díla se rodil v dialogu s editorem. Obdobně jako u mé hlavní monografie věnované trojiční teologii i spiritualitě³ se nyní jeví jako velmi výstižné zvolit opět slova často opakované modlitby, která je připomínkou a obnovením křestního zasvěcení. Připomíná se tak, že zde nejde jen o nauku, ale především o co nejautentičtější křesťanský život. Podtitul naráží na čtvrtou kapitolu Janova evangelia, konkrétně na pasáž popisující setkání Ježíše se samařskou ženou (srov. Jan 4,1–42). Klíčový je Ježíšův výrok (Jan 4,14):

„Kdo by se však napil vody, kterou mu dám já, nebude žíznit navěky. Voda, kterou mu dám já, stane se v něm pramenem, vyvěrajícím k životu věčnému.“

Voda darovaná Ježíšem je symbolem Ducha svatého, který se nachází jako dárce života, osobní identity, výzva k vykročení po cestě svobody a hlavně poslední smysuplnosti v našem nejhlubším nitru. Ona zázračná studnice

však bývá často zanesena bahnem nejrůznějšího balastu, sebestřednosti, falešných jistot, ideologických náhražek Boha živého. Nezřídka i my, duchovní a teologové, sice o mystériu Trojice víme, hovoříme, nicméně nejsme s to nechat z hlubin svého vlastního nitra vyvěrat onen Dar darů, nenecháváme ze sebe vycházet Ducha svatého. Podobáme-li se Synu, pak máme účast na jeho vztahu k Otci a také k Duchu. Jestliže Duch svatý vychází primárně z Otce a následně také ze Syna, pak odvozeně nemůže nevycházet rovněž z nás, pokud Mu k tomu dáme alespoň trochu šanci. Rozvinutím názvu celého díla je proto nadpis nynějšího úvodu, protože teď jde o pokus onen poklad života, identity, svobody a smysluplnosti v sobě opětne odhalovat a následně ho čistit, aby mohl vyvěrat i z nás nejen ve slovech, ale především v podobě smýšlení a postojů, které mají ne-skutečnou přitažlivou sílu.

Rozvržení jednotlivých kapitol se ozřejmuje samo. První hovoří o Bohu Otci, druhá o Bohu a člověku Synu, třetí o Duchu svatém, čtvrtá o humoru, který se v určité poloze stává evidentně jakýmsi kořením pocházejícím z pomyslné „kuchyně“ tohoto Ducha. Popisovat, co je jejich obsahem, by mohlo znamenat předjímání toho, k čemu společně dospějeme, takže čtenáře by už vlastně nečekalo žádné překvapení, žádná pointa, žádné dobrodružství.

Na konci každé kapitoly je vždy určité shrnutí, a proto se zdá, že vytváření celkového závěru by vyznělo poněkud uměle a nadbytečně. Ve skutečnosti je třeba, aby si na základě pročteného takové vyústění ohledně svého vlastního života udělal čtenář sám. Bude to určitě lepší, než kdybych se něco podobného snažil udělat místo něho.

Na konci knihy čtenář nalezne dvě přílohy, které svým způsobem rozvíjejí třetí a zejména čtvrtou kapitolu. Jedná se o již známý text *Theologia Fumi* a o nově zveřejňovaný, podobně laděný elaborát *Theologia spiritalis*. Jsou to teologické žerty, v nichž se humornou formou sděluje také něco ne právě nedůležitého. Každopádně tu jde o kýženou svobodu od sebe, o nespolehání se na vlastní asketické nekuřáctví a abstinentismus.

Praha 4-Krč, 17. listopadu 2024

Ctirad Václav Pospíšil

1.

Mluvení či rozmlouvání
o Bohu, ba v Bohu jako
reflektovaná duchovní
zkušenost

Vypovídání o Bohu je evidentně klíčovým tématem teologie, určitého druhu filosofie a zároveň nikoli pouze v druhé řadě také duchovní zkušenosti, tedy spirituality. Upřímně řečeno, když jsem se již v době svých doktorandských studií zamýšlel nad díly věhlasných teologů i filosofů, velmi záhy jsem si uvědomil, že každá teologie i filosofie nevyhnutelně implikují nějakou spiritualitu, která může být v souzvuku s duchovností novozákonních svatopisců, anebo také vydechovat více či méně zvrácenou ideologii – idolatrii. Například často vyhraněný subjektivismus německé filosofie konce osmnáctého a následujícího devatenáctého století alespoň dle mého soudu vyplývá z podobného ladění protestantské spirituality. Totéž platí také o podání dogmatické, systematické teologie. Jakmile jsem si rozšířil obzory, opravdu s hrůzou jsem si začal uvědomovat, jak silně mě v době mých podzemních studií deformativně ohrožovala skripta pokleslé manualistiky. Cit, smysl pro víru, svědomí, touha po dosahování plnosti lidství, to je velmi citlivý kompas srdce, který navádí rozum a badatelskou činnost teologa na cestu k Božímu království. Pochopitelně taková cesta není za právě laciné mýto, protože na ní jde o neustálý vnitřní přerod na základě hlubšího poznání, o proměňování vlastní mysli jako její trvalý stav, či spíše zaměření.

Uvědomme si, že celé Písmo svaté není nic jiného než určité zpracování vpravdě dějinných duchovních prožitků ze strany svatopisců, potažmo vyvoleného národa a prvotní církve. Již tato konstatování napovídají, že předmětem našeho společného zájmu v této kapitole bude určitá **konfrontace vypovídání o Nejvyšším v oblasti dogmatické teologie s obecnějšími prvky zkušenosti plodného dialogu o Bohu, „v Bohu“ a zároveň nevyhnutelně**

s Bohem.⁴ V pozadí mnohého, co zazní, jsou konkrétní autorovy zkušenosti, z nichž některé na vhodných místech stručně nastíním v poznámkách za textem. Pokus o tento „kvazi empirický“ přístup rozhodně není akademicky samoučelný, protože právě tudy by mohla vést cesta z určité komunikační krize, v níž se akademická teologie ocitla ve vztahu k širším vrstvám věřících bratří a sester.⁵

Dlužno podtrhnout, že osobní zážitky nejen s mluvením o Bohu, s Bohem a v Bohu jsou předatelné pouze v omezené míře, a proto v zásadě jinými nežli těmi vlastními nemohu disponovat. Zároveň ale platí, že zkušenost může být v jistém ohledu spolu-prožitelná. Ačkoli každý z nás má své vlastní neopakovatelné duchovní prožitky, není vyloučeno, že v inspiracích, k nimž dospějí, se jednak čtenář sám najde, jednak by ho mé snažení mohlo podnítit k pokusu o plodnou konfrontaci teologických výpovědí s jeho vlastní zkušeností. Tímto způsobem může dospívat k ověřování životnosti teologie, která se mu pak bude jevit jako skutečná nauka života a ukazatel na cestě lidského a křesťanského dozrávání, tedy spásy.

Od pojednání tohoto typu se oprávněně žádá přehlednost a pokud možno jasnost sdělení, jenomže dané téma nelze zpracovat vyčerpávajícím způsobem na prostoru, který máme společně k dispozici. To, nač narážím nejčastěji ve vlastním duchovním zápolení o Boha v sobě i v jiných, je **problém zakoušeného zla a obraz Boha**. Uvedenou otázku tedy jaksi vytknu před pomyslnou závorku v prvním oddílu, protože se podle mne jedná o snad nejčastější setkání zkušenosti a teologické reflexe. Ve druhé části připomenu **limity našeho mluvení o Bohu**. Z toho pak vyplýne zcela zásadní otázka, kterou podle mého soudu až doposud příliš nereflektujeme, totiž **proč mluvit o Bohu**. Vše shrnu ve stručném **závěru**.